

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Тодор Ялъмов

Катедра „Стопанско управление“, СУ „Св. Климент Охридски“

ПН 3.7. Администрация и управление

Относно: Защита на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.3. Политически науки (Европеистика – Икономически изследвания на ЕС) на тема **„Ефективност на инструментите за защита на потребителите на финансови услуги в Европейския съюз“** с автор Снежанка Георгиева Колева

Основание: Решение на ФС на Философски факултет от 10.05.2022 г. и Заповед РД 38-259/27.05.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“

1. **Общо описание на предоставените документи и допустимост**

Докторант Снежанка Георгиева Колева е зачислена за докторант в задочна форма на обучение със заповед РД 20-149 от 25.01.2013 г. в научно направление 3.3. Политически науки (Европеистика – Икономически изследвания на ЕС) с научен ръководител проф. д-р Ингрид Симеонова Шикова.

Представени за формиране на становище са дисертационен труд в размер на 253 стр., включващ 181 библиографски източници (монографии, статии, закони, директиви и регламенти на ЕС, документи на различни официални институции и др.) и приложения (въпросник, използван за дълбочинно интервю и анкета за информираността на потребителите на финансови услуги за техните права), автореферат в размер на 56 стр. и пет публикации по темата на дисертацията.

Смятам, че предоставените материали отговарят на установената практика за изработване на рецензии и становища. Въпреки че по „старите“ правила не би следвало да ни интересува дали представените статии са „региструеми“ от НАЦИД и ми липсва пълната библиографска информация, за да направя справка аз, бих направил следното уточнение: НАЦИД изисква всички български издания с ISBN да бъдат депозирани в НБКМ, а тези с ISSN и да бъдат допълнително вписани при тях. В практиката, която следя на вписвания в НАЦИД много често вписването се забавя твърде много заради бюрократични съгласувания, липсата на хартиени копия на издания без ISBN/ISSN, който указва, че са електронни и т.н.

2. Актуалност на темата и целесъобразност на поставените цели и задачи в дисертационния труд

Още по времето на зачисляването за докторант на Снежанка Колева (2013 г.) темата за защита на потребителите на финансови услуги е особено актуална – и в български, и в европейски контекст. Почти 10 години по-късно темата не само не е загубила актуалността си, а напротив става все по-значима, свързва се с други актуални теми като препроектиране на понятието „грамотност“ и конвергенцията на финансовите и нефинансовите услуги във финтех индустрията. Темата е класически пример на мултидисциплинарна „подвижна цел“ – обемът и съдържанието на понятието „финансови услуги“ се променят и фактически, и регулаторно; развиват се нови инструменти за защита на потребителите на финансови услуги; променя се значението на факторите, влияещи върху тяхната ефективност; усложнява се институционалното взаимодействие, осигуряващо защитата.

Обикновено дискусията за актуалността на темата обосновава дисертабилността ѝ. Аз, разбира се, винаги съм смятал, че актуалността не е нито необходимо, нито достатъчно условие за дисертабилност на темата. Всъщност, смятам самото словосъчетание „дисертабилна тема“ неразбираемо и непреводимо на „нормален“ академичен език. Следвайки възприетия наратив бих отбелязал, че изборът на тема е интересен, предизвикателен и с дългосрочно въздействие. В този смисъл актуалността на темата предполага отговорност и предоставя възможност да се допринесе за решаването на практически социално-икономически проблеми с помощта на научни и научно-приложни изследвания. Избързвайки, бих поздравил и докторант Колева, и нейния научен ръководител проф. д-р Шикова за избора на тема, осъзнавайки още в самото начало колко трудно ще бъде да се работи по нея.

Авторът споделя, че по нейно мнение „броят на научните изследвания, на аналитичните и практически разработки, свързани с различните инструменти за защита на потребителите на финансови услуги и оценката на тяхната ефективност е недостатъчен“. Бих искал да дам малко количествени аргументи в тази посока. Има само 119 документа в Web of Science, които се появяват при търсене на „protection of consumer rights financial services“, като преди 2013 г. са само 18. Средно-годишно се публикуват по 16 статии за последните 5 години. Дори и в момента темата е недостатъчно изследвана. Страните от ЕС представляват само 26% от авторите на изследвания, като трите страни с най-много автори по темата са САЩ, Украйна и Русия (в този ред). Горещо препоръчвам на докторант Колева да продължи да работи по темата и дори да публикува резултатите си в списания, индексирани в Web of Science и Scopus.

Целта, която си поставя докторантът е „да се установи ефективността на отделните инструменти за защита на потребителите на финансови услуги в ЕС“, която е декомпозирана в седем задачи, като част от тях са насочени към ниво ЕС, а други към националното ниво. Вероятно би било по-добре да се прецизира

формулирането на основната цел с оглед фокуса върху България, но контекстуално е допустимо и така.

3. Познаване на проблема

Авторът познава много добре състоянието на проблема в развитие както биографично – над 20 годишен практически опит в публичната администрация у нас (Министерство на финансите) и чужбина (пет годишен мандат в Постоянното представителство на Република България в ЕС) с фокус върху финансовите услуги. Била е участник в различни преговори във връзка с изработване на директиви, изработвала е позиции, осъществявала е обучения (по линия на TAIEХ) и т.н., така и научно – съдейки от богатата и адекватна библиография и проблематизирането на различните аспекти за защитата на потребителите на финансови услуги. Антропологическото „включване“ на терена позволява на докторант Колева да прави задълбочени изводи, особено в контекста на правоприлагането и институционалната икономика.

4. Обща характеристика и оценка на дисертацията и приносите ѝ

Случвало ми се е и друг път да чета дисертации на юристи в други професионални направления и често се дразня от „залитането“ към „буквите“ на законите и регламентите и избягването на „духа“ му. Докторант Колева успешно е преодоляла професионалните ограничения и ни представя един мултидисциплинарен текст – в него се усеща институционалната икономика и антропологически наблюдения и дори бих казал, че е в духа на конструктивизма, макар и тя никъде да не специфицира методологическата школа, от чиято гледна точка прави изследването.

Докторант Колева следва в известен смисъл и един друг подход (отново не-артикулиран като такъв) – на системния анализ и системната динамика. Финансовата грамотност е един ключов системен елемент – и фактор, и инструмент за защитата на правата на потребителите. В тази връзка аз виждам и най-съществените приноси – и научни и практически на работата по дисертацията на Снежанка Колева. Основен елемент в нейната изследователска теза е, че неефективността в защитата на потребителите на финансови услуги чрез съществуващите инструменти се дължи най-вече на недостатъчната финансова грамотност на населението.

От тук и произлизат важни изводи за политиката, че приоритет трябва да бъде развитието именно на финансовата грамотност, а не „доизпипване“ на другите инструменти. Разбира се, винаги можем да направим социална иновация с нов инструмент, но тя е условие, без което не може.

5. Критични бележки и препоръки

Всяка дисертация може да бъде критикувана на методологическа основа. И тази не прави изключение. Ограниченията биха могли да бъдат формулирани по-точно, би могло да се приложи по-сложна статистика и статистическа проверка на хипотези и т.н. Но, аз бих избрал да критикувам докторант Снежанка Колева, че не се е опитала да направи изследванията си по-достъпни до по-широката академична общественост у нас и в чужбина. Определено считам, че в предоставената дисертация има достатъчно интересни данни, анализ и изводи както за колегите – икономисти у нас, но така също и за педагозите (във връзка с финансовата грамотност).

Нещо повече – темата предоставя възможности за още дисертации, включително в някои от най-модерните области напоследък в икономиката – експериментални и поведенчески финанси.

6. Заключение

Предоставените документи от докторант Снежанка Колева дават основание да се приеме, че кандидатът отговаря на минималните изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

Взимайки предвид всичко гореизложено мога да препоръчам убедено на уважаемото научно жури да присъди образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.3. Политически науки (Европеистика – Икономически изследвания на ЕС).

31.05.2022 г.

Доц. д-р Тодор Ялъмов

Стопански Факултет

СУ „Св. Климент Охридски“